

Από τον Ηρόδοτο στο Μεσολόγγι

Του Παντελή Μπουκάλα

Το ξέρουμε ότι μπαίνουμε σε γερούς δημόσιους καβγάδες, από τις στήλες εφημερίδων και περιοδικών ή σε συνέδρια, για το αν πρέπει να γράφουμε «αυγό» ή «αβγό», επί παραδείγματι, «ορθοπαιδικός» ή «ορθοπεδικός», «έωλος» ή «αίολος» κ.τ.λ. Ξέρουμε επίσης ότι οι καβγάδες μας απομακρύνονται μάλλον γρήγορα από το επιστημονικό και φιλολογικό πεδίο για να αποκτήσουν ιδεολογικοπολιτικό περιεχόμενο. Τέλος, είναι γνωστό ότι ακόμα και ο πατέρας της Ιστορίας, ο Ηρόδοτος, είχε κατακριθεί σαν «φιλοβάρβαρος», «τοις θεοίς λοιδορούμενος» και άλλα πολλά στο ψευδοπλουταρχικό έργο «Περί της Ηροδότου κακοηθείας». Θα έπρεπε να το περιμένουμε ότι ένα καινούργιο βιβλίο Ιστορίας, προορισμένο για τους μαθητές της έκτης τάξης του Δημοτικού, θα προκαλούσε κάποια ταραχή, ή ακόμα και «ηθικό πανικό». Δεν είναι η πρώτη φορά άλλωστε που συμβαίνει κάτι τέτοιο με σχολικό εγχειρίδιο. Δεν είναι η πρώτη φορά που η πολιτική εξουσία, καταλύοντας την ελευθερία θεσμών που έχει υποχρεωθεί να δημιουργήσει, επιχειρεί να προσαρμόσει τη διδακτέα ύλη σε ό,τι η ίδια εννοεί ως «εθνικό αφήγημα». Δεν είναι επίσης η πρώτη φορά που η Εκκλησία της Ελλάδος (η οποία έχει συνταγματικώς κατοχυρωμένο το δικαίωμα να απαγορεύει τη μετάφραση της Αγίας Γραφής «σε άλλο γλωσσικό τύπο») διεκδικεί το ρόλο του υπερσυγγραφέα και του αυθεντικού εγγυητή της ιστορικής αλήθειας. Αλλά ποια αντικειμενικότητα έναντι της Ιστορίας δικαιούται να αναμένει κάποιος από ανθρώπους, ιερωμένους και μη, που ενέπλεξαν το ανυπεράσπιστο λάβαρο της Αγίας Λαύρας στις σταυροφορικές λαοσυνάξεις τους, ζεύοντας έτσι την Ιστορία στο άρμα της ματαιοδοξίας τους;

Για το καινούργιο βιβλίο, που τιτλοφορείται «Ιστορία ΣΤ' Δημοτικού - Στα νεότερα και σύγχρονα χρόνια» και τη συγγραφική ευθύνη του οποίου φέρουν τέσσερις εκπαιδευτικοί (η κ. Μαρία Ρεπούση, η κ. Χαρά Ανδρεάδου, ο κ. Αριστείδης Πουταχίδης και ο κ. Αρμόδιος Τσιβάς), έχουν ειπωθεί κι έχουν γραφτεί πολλά· η κριτική που του ασκείται, και από διαφορετικές ιδεολογικοπολιτικές περιοχές προέρχεται και σε διαφορετικούς στόχους αποβλέπει και ως προς τον τόνο της εμφανίζει διακυμάνσεις. Να συμφωνήσουμε απαξάπαντες στην ανάγνωση (που σχεδόν ταυτίζεται με την ερμηνεία) του ιστορικού χρόνου δεν είναι εφικτό, και μάλλον δεν είναι και επιθυμητό. Όπως πάντως αναμενόταν, στους σφοδρότερους επικριτές της λογικής ή της ρητορικής του βιβλίου συγκαταλέγονται οι «θεσμοί», επικουρούμενοι από παραδοσιακούς εθνοφύλακες. Η Εκκλησία, διά του Προκαθημένου της, απαιτεί την απόσυρσή του. Η πολιτεία, διά της υπουργού Παιδείας Μαριέττας Γιαννάκου, σχεδιάζει την ανασκευή της ύλης του, ώστε να συμφωνήσει με ό,τι υπαγορεύει η εθνικοθηρησκευτική ορθότης: «Το υπουργείο θα ζητήσει να γίνουν οι απαραίτητες διορθώσεις», είπε η υπουργός απαντώντας σε ερώτηση του ανησυχούντος κ. Στ. Παπαθεμελή, κι αυτό το

«απαραίτητες» εύκολα υποθέτουμε σε τι μεταφράζεται. Ώρες ώρες δυσκολεύεσαι να πιστέψεις ότι έχει περάσει ένας αιώνας από τον καιρό που ο Κώστας Βάρναλης καταγγελλόταν ότι διέβρωνε τον εθνικό φρόνημα των μαθητών αλλά και την εθνική γλώσσα επειδή, σαν ελληνοδιδάσκαλος στα Μέγαρα, είχε διανοηθεί να διδάξει στα παιδιά όλες τις στροφές του «Ύμνου εις την ελευθερίαν».

Δεν μπορώ να ξέρω πόσοι από αυτούς που κατακεραυνώνουν το βιβλίο ή συνυπογράφουν κείμενο που απαιτεί την απόσυρσή του επιχείρησαν την αναγκαία αυτοψία και δεν αρκέστηκαν στα ιδεολογήματά τους αφενός, στο «κάτι άκουσα, κάτι διάβασα, κάτι μου είπαν» αφετέρου. Τείνω πάντως να πιστέψω ότι ορισμένοι, για να διευκολύνουν την πολεμική τους, αδίκησαν εσκεμμένα μεν, κατάφωρα δε το περιεχόμενο του εγχειριδίου: απέσπασαν διά της βίας από τις σελίδες του βολικές γι' αυτούς φρασούλες, ώστε και να νομιμοποιήσουν μέχρις ενός βαθμού τα αναθέματά τους και να δημαγωγήσουν αγρίως. Ένα σχετικό δείγμα. Σαν ατράνταχτο αποδεικτικό στοιχείο της μαλθακότητας, αν όχι και της ανθελληνικότητας του εγχειριδίου, έχει προβληθεί η ερμηνεία που δίνει στην Έξοδο του Μεσολογγίου· έχει γραφτεί δηλαδή κατά κόρον ότι την αποκαλεί «κίνηση των πολιορκημένων Ελλήνων να βγουν από το φρούριο του Μεσολογγίου» και τίποτε παραπάνω. Εδώ οι «εξεταστές» μηδενίζουν ένα γραπτό χωρίς να το διαβάσουν ή, ακόμα χειρότερα, αποσιωπώντας τις κρίσιμες παραγράφους του και επιχειρώντας, διά της υποπληροφόρησης και της παραπληροροφήσεως, να περάσουν σαν αυτονόητη την καταδίκη και την απόσυρσή του.

Τι λέει ωστόσο το βιβλίο, στο κεφάλαιο «Οι πολεμικές επιχειρήσεις: 1825 - 1827», στις σελίδες 46 - 47; Στο γλωσσάριο, ανάμεσα στο λήμμα «Ιμπραήμ» και το λήμμα «Γεώργιος Καραϊσκάκης» υπάρχει το λήμμα «Έξοδος του Μεσολογγίου», όπου διαβάζουμε: «η κίνηση των πολιορκημένων Ελλήνων να βγουν από το φρούριο του Μεσολογγίου και να λύσουν έτσι την ασφυκτική πολιορκία των Οθωμανών». Λίγο πιο πάνω, στην καθαυτό αφήγηση, κατ' ανάγκην συνοπτική, διαβάζουμε: «Ο Κιουταχής ξεκινά με πολυπληθή στρατό από τη Λάρισα, υποτάσσει πολλές περιοχές της Ρούμελης και πολιορκεί το Μεσολόγγι από τον Απρίλιο του 1825. Τον Δεκέμβριο του 1825, τα τουρκικά στρατεύματα ενισχύονται με την άφιξη των αιγυπτιακών στρατευμάτων και ο Ιμπραήμ αναλαμβάνει την αρχηγία της πολιορκίας. Η θέση των κατοίκων του Μεσολογγίου δυσκολεύεται ακόμη περισσότερο. Χωρίς τροφή και πολεμοφόδια αναγκάζονται τελικά σε ηρωική Έξοδο τον Απρίλιο του 1826». «Ηρωική» λοιπόν, ρητά και κατηγορηματικά, η Έξοδος, κι όχι σκέτη και απαξιωμένη «κίνηση», όπως λαϊκιστικά διαδίδουν όσοι θεωρούν ότι το «απονευρωμένο» βιβλίο υποβαθμίζει το μέγα γεγονός. Στη διπλανή σελίδα τώρα. Περίπου η μισή καταλαμβάνεται από τον πίνακα του Παναγιώτη Ζωγράφου που ανιστορεί την Πολιορκία του Μεσολογγίου σύμφωνα με τις σκέψεις και τις υποδείξεις του Μακρυγιάννη. (Αλήθεια, εμείς οι παλαιότεροι, τότε, σε ποια τάξη, πρωτακούσαμε το όνομα του Ζωγράφου αλλά και του Μακρυγιάννη;)

Το κάτω μισό της σελίδας χωρίζεται σε δύο τμήματα. Στο ένα παρατίθενται ερωτήσεις («Ποια η απόφαση των πολιορκημένων Μεσολογγιτών; Ποιοι λόγοι

οδηγούν στην απόφαση αυτή;»), οι οποίες σίγουρα δίνουν τη δυνατότητα στους δασκάλους να συζητήσουν με τα παιδιά για την πείνα, για το πώς απθανάτισαν τα βάσανα των Μεσολογγιτών η δημοτική μούσα κι ο Διονύσιος Σολωμός, κ.τ.λ. Στο άλλο μισό παρατίθεται απόσπασμα (δώδεκα γραμμές) από το σχέδιο της Εξόδου των κατοίκων του Μεσολογγίου (που πολλοί εξ ημών, των παλαιότερων και πάλι, μπορεί και να μην το 'χαμε καν ακουστά, κι ας βγάλαμε πανεπιστήμια): «Εν ονόματι της Αγίας Τριάδας [...] ότι εκπληρώσαμεν τα χρέη μας ως πιστοί στρατιώται της πατρίδος εις την στενήν πολιορκίαν ταύτην και ότι, εάν μίαν ημέραν υπομείνωμεν περισσότερον, θέλομεν αποθάνει ὀρθιοι εις τους δρόμους ὅλοι. Θεωρούντες εκ του ἄλλου ότι μας ἐξέλιπεν κάθε ἐλπίς βοηθείας και προμηθείας, τόσον ἀπὸ την θάλασσα καθὼς και ἀπὸ την ξηράν (ὥστε να δυνηθῶμεν) να βαστάζωμεν, ἐνὼ ευρισκόμεθα νικηταί του ἐχθροῦ, αποφασίσαμεν ὁμοφώνως: Η ἐξοδός μας να γίνῃ βράδυ εις τας δύο ὥρας της νυκτός της 10 Ἀπριλίου, ἡμέραν Σάββατον και ξημερώνοντας των Βαΐων, [...] ἢ ἔλθῃ ἢ δὲν ἔλθῃ βοήθεια...» Και για να αποφευχθεί το ενδεχόμενο να μη γίνει πλήρως κατανοητό ἀπὸ τους σημερινούς μαθητές το νόημα της τοτινῆς γλώσσας, παρατίθεται και η μετάφραση του συγκλονιστικῆς ἀποσπάσματος: «Στο ὄνομα της Αγίας Τριάδας» κ.τ.λ. Ὅλα τούτα ὁμως ἀποσιωπῶνται ἀπὸ τους επικριτές, για να διευκολυνθεῖ το σενάριο ὅτι στο εγχειρίδιο οι ἀναφορές στο Μεσολόγγι ἐξαντλοῦνται στη φράση «κίνηση των πολιορκημένων...»

Δεν εἶναι δίκη η κρίση ἐνὸς βιβλίου. Ἀλλά και σαν δίκη να την ἐννοήσῃ κανεὶς, οφείλει να σεβαστεῖ τα δικονομικῶς προβλεπόμενα: να ἐπιτρέψῃ στον «δικαζόμενο» να μιλήσῃ και να τον ἀκούσῃ προσεκτικῶς, κι ὄχι να θέσῃ στα χεῖλη του ὅ,τι θα ἠθέλε να ἀκούσῃ. Ἀποκρύπτοντας και παραποιῶντας, κατασκευάζουμε ἕναν ἀντίπαλο στα μέτρα μας, για να σιγουρέψουμε την ἐπιβολή μας. Ἀλλά ποιος ο νικητῆς σε μια τέτοια «μάχη»;

Δημοσιεύτηκε στην ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 11.2.2007